

PUBLIKACJA 1/1P/2024

Odtworzone dziedzictwo kulturowe a dziedzictwo gospodarcze w zakresie mebla i stolarstwa ze szczególnym uwzględnieniem Polski oraz regionu Warmii i Mazur

Dziedzictwo kulturowe obejmuje zarówno materialne, jak i niematerialne przejawy działalności człowieka, które zostały przekazane kolejnym pokoleniom. Wśród nich szczególne miejsce zajmuje dziedzictwo rzemieślnicze i gospodarcze, w tym tradycje stolarskie oraz produkcja mebli, gdyż rys stolarko-meblarski pojawia się już od pierwszych wzmianek historycznych. Dziedziny te stanowią ważny element kultury materialnej, a jednocześnie są znaczącym sektorem gospodarki. Współczesne działania na rzecz ochrony i odtwarzania dziedzictwa kulturowego często koncentrują się na rekonstrukcji dawnych technik rzemieślniczych, wzorów stylistycznych oraz lokalnych tradycji produkcyjnych. W Polsce tradycje stolarskie i meblarskie rozwijały się przez wieki, a ich ślady widoczne są zarówno w historycznych zabytkach, jak i w nowoczesnym przemyśle meblarskim. Szczególną rolę w tym kontekście odgrywa region Warmii i Mazur, który łączy bogate dziedzictwo rzemieślnicze z dynamicznie rozwijającą się branżą drzewno-meblarską.

Historyczne korzenie polskiego meblarstwa i stolarstwa

Rozwój rzemiosła stolarskiego w Polsce sięga średniowiecza, jednak jego intensywny rozkwit nastąpił w XVI i XVII wieku. Wówczas powstały liczne warsztaty stolarskie w największych ośrodkach miejskich, takich jak Gdańsk, Toruń czy Kraków. Rzemieślnicy zrzeszali się w cechach, które regulowały zasady produkcji, kształcenia uczniów oraz poziom artystyczny wyrobów.

Meble wykonywane w tym okresie charakteryzowały się bogatą ornamentyką, wykorzystaniem rzeźbionych elementów, intarsji oraz metalowych okuć. Do produkcji stosowano przede wszystkim drewno dębowe, orzechowe i sosnowe. Wyroby polskich mistrzów stolarskich były cenione także poza granicami kraju i eksportowane między innymi do Anglii oraz Holandii.

W kolejnych stuleciach polskie meblarstwo podlegało wpływom europejskich stylów artystycznych – od renesansu i baroku po klasycyzm i secesję. Meble stanowiły nie tylko element wyposażenia wnętrz, lecz również wyraz statusu społecznego oraz poziomu kultury materialnej.

Dziedzictwo stolarskie jako element kultury materialnej

Meble i elementy stolarki użytkowej stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Zachowane w muzeach i zabytkowych obiektach wyposażenie wnętrz pozwala analizować zarówno estetykę dawnych epok, jak i poziom rozwoju technologii stolarskiej. Przykładem jest kolekcja historycznych mebli prezentowana w muzeach regionu Warmii i Mazur. W zbiorach znajdują się m.in. skrzynie, szafy czy kredensy z okresu przełomu gotyku i renesansu. Jednym z cennych eksponatów jest odrestaurowana biblioteczna szafa z ok. 1471 roku pochodząca z warsztatu w Reszlu. Odtwarzanie i

konserwacja takich obiektów, mebli i sztuki użytkowej ma duże znaczenie dla zachowania wiedzy o dawnych technikach rzemieślniczych. W procesach restauratorskich wykorzystuje się tradycyjne metody obróbki drewna oraz historyczne wzornictwo.

Współczesne odtwarzanie dziedzictwa stolarskiego

Współcześnie obserwuje się rosnące zainteresowanie rekonstrukcją dawnych wzorów mebli i technik stolarskich. Proces ten odbywa się na kilku płaszczyznach:

- w muzeach i instytucjach kultury, które prowadzą działania konserwatorskie i edukacyjne,
- w warsztatach rzemieślniczych kontynuujących tradycje rodzinne,
- w przedsiębiorstwach wykorzystujących historyczne wzornictwo w nowoczesnym designie.

Przykładem takiego działania jest tworzenie nowych kolekcji mebli inspirowanych XIX-wiecznymi wzorami regionalnymi. Projekty tego typu mają na celu odtworzenie gospodarczego dziedzictwa regionu poprzez wykorzystanie tradycyjnych motywów w nowoczesnej produkcji. W efekcie dziedzictwo kulturowe staje się nie tylko elementem ochrony tradycji, lecz także narzędziem rozwoju gospodarczego.

Znaczenie przemysłu meblarskiego w gospodarce Polski

Polska należy obecnie do światowych liderów w produkcji mebli. Nasz kraj znajduje się w czołówce eksporterów tego typu wyrobów, a branża zatrudnia setki tysięcy pracowników i stanowi istotną część gospodarki narodowej. Sukces polskiego meblarstwa wynika z kilku czynników:

- dostępu do surowców drzewnych,
- długoletniej tradycji rzemieślniczej,
- wysokiej jakości produkcji,
- umiejętnego łączenia tradycji z nowoczesnymi technologiami.

Współczesny przemysł meblarski wykorzystuje zarówno nowoczesne linie produkcyjne, jak i elementy ręcznego rzemiosła, które zwiększają wartość artystyczną wyrobów.

Warmia i Mazury jako centrum polskiego meblarstwa

Region Warmii i Mazur jest jednym z najważniejszych ośrodków przemysłu drzewno-meblarskiego w Polsce. Wynika to przede wszystkim z dużych zasobów leśnych – ponad jedna trzecia powierzchni regionu pokryta jest lasami. Na terenie województwa funkcjonuje ponad 1400 przedsiębiorstw związanych z branżą meblarską, które zatrudniają dziesiątki tysięcy pracowników. Produkowane tutaj meble eksportowane są do ponad 60 krajów świata. Warmia i Mazury charakteryzują się także największym zagęszczeniem producentów mebli w Europie. Branża ta stanowi jedną z tzw. inteligentnych specjalizacji regionu, wspieraną przez programy rozwojowe i innowacyjne. W regionie

funkcjonują zarówno duże przedsiębiorstwa produkcyjne, jak i małe warsztaty stolarskie kontynuujące tradycje rzemieślnicze. Połączenie tych dwóch form działalności tworzy unikalny ekosystem gospodarczy oparty na dziedzictwie kulturowym.

Odtwarzanie i promowanie dziedzictwa stolarskiego pełni ważną funkcję w rozwoju regionalnym.

Działania te przyczyniają się do:

- wzmacniania tożsamości kulturowej regionu,
- rozwoju turystyki kulturowej,
- wspierania lokalnych przedsiębiorstw rzemieślniczych,
- promocji regionalnego wzornictwa.

W przypadku Warmii i Mazur dziedzictwo meblarskie stanowi jeden z elementów budowania marki regionu, podobnie jak walory przyrodnicze czy tradycje kulinarne.

Najstarsze krzesła na Warmii i Mazurach

Profil działalności firmy AJRAM ukierunkowany jest na produkcję krzesel, dlatego też chciałbym pochylić się nad historią powstania krzesła, jego ewaluacją i rozwoju, zachodzącymi zmianami i przełomowymi momentami w jego konstrukcji i designie, a także zaznaczyć przy tym znaczenie regionalne krzesła, gdyż wszystko to stanowi dziedzictwo materialne i kulturowe regionu.

Warmia i Mazury przez wieki należały do obszaru państwa zakonu krzyżackiego, później do Prus. Kultura materialna regionu była mieszanką wpływów prusko-niemieckich, polskich i bałtyckich.

W średniowieczu i jeszcze długo później krzesło nie było powszechnym meblem. W chłopskich domach używano głównie: ław przy ścianach, skrzyń do siedzenia i stołków. Krzesło było meblem prestiżowym, przeznaczonym dla gospodarza domu, duchownych lub osób zamożnych.

Pierwsze wzmianki o krzesłach w gospodarstwach chłopskich w Prusach Wschodnich (obszar dzisiejszych Warmii i Mazur) pojawiają się w XVII–XVIII wieku w inwentarzach majątkowych i spisach wyposażenia domów. Najstarszy typ krzesła ludowego (XVII–XVIII w.) w swojej konstrukcji był bardzo prosty. Elementy łączono czopami, klinami drewnianymi oraz klejono klejem kostnym. Krzesło takie cechowało:

- wykonanie z litego drewna (najczęściej sosna, brzoza, dąb),
- trzy lub cztery nogi,
- proste oparcie z jednej deski,
- brak tapicerki.

Krzesła te miały ciężką konstrukcję, posiadały grube nogi i proste oparcie i cechował je brak zdobień lub tylko proste nacięcia. Często były robione przez tego samego rzemieślnika, który budował domy lub skrzynie – nie istniała jeszcze wyspecjalizowana produkcja mebli.

W XIX wieku krzesła zaczęły pojawiać się częściej w wiejskich domach. Charakterystyczne cechy tych krzesel to:

- wysokie oparcie
- wycinane dekoracje

- malowanie farbą olejną
- czasem siedzisko z plecionki
- motywy dekoracyjne: roślinne, geometryczne, stylizowane tulipany (typowe dla sztuki ludowej)

W tym miejscu powstaje pytanie – dlaczego krzesła zagościły w wiejskich chatach. Co sprawiło, że zaczęły pojawiać się częściej i powszechniej. Powodów było kilka:

1. rozwój warsztatów stolarskich na wsi
2. większa dostępność narzędzi metalowych
3. wzrost zamożności chłopów po reformach XIX w.

Jednym z najważniejszych momentów w historii krzesła w Europie Środkowej było pojawienie się krzesła giętego z drewna bukowego produkowanego przez firmę Thonet. Najbardziej znany model tej firmy Thonet No. 14 chair. Powstało ono w 1859 roku i cechowało się lekką konstrukcją, stosunkowo niską ceną, mogło być produkowane masowo a co najważniejsze miało elementy gięte parą wodną, co było największą rewolucją w konstrukcji i designie. Krzesła tego typu szybko trafiły także do Prus Wschodnich, kawiarni i domów mieszczan.

W XX wieku, po II wojnie światowej nastąpiła industrializacja produkcji mebli. Główne zmiany jakie zaszły to:

- fabryki mebli zamiast warsztatów,
- standaryzacja modeli,
- nowe materiały (sklejka, metal, tworzywa)

Typowe były:

- krzesła z giętej sklejki
- krzesła metalowo-drewniane
- proste krzesła kuchenne.

XXI wiek i współczesne krzesła produkowane w regionie i w Polsce mają zupełnie inne cechy.

Materiały stosowane do produkcji krzesel są bardzo zróżnicowane i pozwalają zaspokoić gusta wielu grup klientów. Najczęściej stosuje się:

- lite drewno
- sklejka
- metal
- plastik
- kompozyty

Jednak nie tylko rodzaj stosowanego surowca produkcyjnego się zmienił. Ewaluacji uległ również design i funkcjonalność. Obecnie liczy się przede wszystkim:

- minimalizm
- ergonomia
- lekkość konstrukcji
- modułowość

Najważniejsze zmiany jakie zaszły na przestrzeni lat w kontekście poszczególnych cech produktu przedstawia tabela poniżej.

Cecha	Dawne krzesła	Współczesne krzesła
produkcja	ręczna	automatyczna
materiał	lite drewno	drewno + metal + plastik
masa	ciężkie	lekkie
dekoracja	ręczna snycerka	minimalizm
liczba w domu	1–2 sztuki	wiele

Podsumowanie

Dziedzictwo stolarskie i meblarskie stanowi ważny element polskiej kultury materialnej oraz gospodarki. Jego odtwarzanie i ochrona pozwalają nie tylko zachować tradycje rzemieślnicze, ale także wykorzystać je jako potencjał rozwojowy.

Region Warmii i Mazur jest przykładem miejsca, w którym tradycja łączy się z nowoczesnością. Bogate zasoby naturalne, wielowiekowe tradycje stolarskie oraz rozwinięty przemysł meblarski sprawiają, że region ten odgrywa istotną rolę zarówno w dziedzictwie kulturowym, jak i w gospodarce Polski.

Opracował

Kazimierz Łeszyk